

УДК 331.2

Носко Тетяна

Тернопільський національний технічний університет імені І. Пулюя
**АНАЛІЗ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА ПРОЖИТКОВОГО
МІНІМУМУ В УКРАЇНІ**

Nosko Tetiana

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
ANALYSIS OF THE MINIMUM WAGE AND LIVING WAGE IN UKRAINE

Особливе місце в системі оплати праці посідає мінімальна заробітна плата, що являє собою законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, годинну норму праці. До мінімальної заробітної не включаються доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати.

Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності та господарювання та з 01.01.2023 року складатиме у місячному розмірі 6700 грн., у погодинному розмірі – 40,46 гривні [1].

Зауважимо, що формування рівня мінімальної заробітної плати є складним системним питанням на макроекономічному рівні, рішення якого включають не лише у сфері соціально-економічної політики, а й у політичному напрямі розвитку країни в цілому. Мінімальна заробітна плата вперше була введена в Новій Зеландії в 1894 році і поширилася по всьому світу (кінець 20-го століття, відповідні закони були прийняті у понад 90% країн світу).

Попри доволі тривалу історію застосування мінімальної заробітної плати, у сучасній науці немає одностайності щодо її впливу на зайнятість, розподіл доходів та економіку країни загалом. Однак найголовніше те, що за відсутності економічних можливостей у країні і політичної волі її керівництва перейти до моделі «дорогої робочої сили», мінімальна заробітна плата донині не вирішила важливі проблеми:

1) орієнтація на задоволення лише мінімальних життєвих потреб населення (разом з інфляцією, тінізацією оплати праці, недосконалістю єдиної тарифної сітки та схем посадових окладів) є причинами масштабної бідності серед працюючої частини населення;

2) відірваність від фактичного рівня продуктивності праці нівелює мотиваційну складову цього засобу державного регулювання оплати праці.

Підхід до визначення мінімальної заробітної плати істотно відрізняється в різних країнах залежно від їхнього економічного стану. В одних країнах розмір мінімальної заробітної плати орієнтується на прожитковий мінімум, в інших – на таку винагороду, що забезпечує працівникам і їхнім сім'ям достатній життєвий рівень. Характерно, що в більшості країн з перехідною економікою, де, визначаючи рівень мінімальної заробітної плати, орієнтуються на прожитковий мінімум, вона виконує лише соціальну функцію захисту від бідності. Мінімальна заробітна плата, що встановлює захист прожиткового мінімуму, є перешкодою на шляху досягнення вищих заробітних плат [5, с. 223].

Зауважимо, що прожитковий мінімум, що орієнтований на мінімально допустимі розміри споживання людиною найважливіших матеріальних благ та послуг, не забезпечує нормального відтворення робочої сили, тому що не враховує повного набору товарів та послуг, які необхідні для задоволення першочергових матеріальних та культурних потреб. Прожитковий мінімум також виявляється суперечливим критерієм, зокрема, тому що в ньому не враховуються сімейні витрати. Через те, за

умови обмеження періодом кризового стану економіки, його потрібно розглядати як тимчасовий орієнтир в соціальній політиці. У перспективі на майбутнє мінімальна заробітна плата повинна забезпечувати споживання на рівні мінімального споживчого бюджету.

Під час розрахунків мінімальної заробітної плати практично не враховується прогнозний рівень зростання макропоказників української економіки. Офіційні ставки мінімальної зарплати і прожиткового мінімуму не завжди переглядаються у зв'язку з підвищенням індексу споживчих цін, а також під час її розрахунків не враховується рівень інфляції [5].

Мінімальна заробітна плата виконує ряд функцій:

- відтворювальну – забезпечення відтворення робочої сили;
- еталонну – формування базового орієнтиру у встановленні рівня державної соціальної підтримки і пенсійного забезпечення населення;
- зарплатоорганізуючу – встановлення мінімальної тарифної ставки найманих працівників за просту, некваліфіковану працю;
- регулюючу – створення умов для диференціації трудових доходів і ведення переговорів між найманими працівниками та роботодавцями; – соціальну – гарантування задоволення основних життєвих потреб працівників [4].

При встановленні мінімальної заробітної плати мають ураховуватися в першу чергу:

- соціальні чинники (прожитковий мінімум або межа бідності, динаміка цін, вартість життя та її зміни, розмір заробітних плат і соціальних виплат, диференціація доходів населення, потреби працівників та їх сімей, порівняльний рівень життя інших соціальних груп);
- економічні фактори (потреби економічного розвитку, продуктивність праці, бажаність досягнення і підтримання високого рівня зайнятості).

Мінімальна заробітна плата взаємопов'язана з прожитковим мінімумом, досліджуючи її розмір, потрібно оцінити співвідношення наведених показників.

Так, у табл. 1 на основі статистичних даних, нами проведено аналіз мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні впродовж 2014-2023 років [2; 3].

Таблиця 1

Аналіз мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні за 2014-2023 роки

Рік	Мінімальна заробітна плата, грн.	Прожитковий мінімум, грн.	Співвідношення, %	Відхилення МЗП від ПМ, грн.
01.01.2014	1218,00	1176,00	103,57	42
01.01.2015	1218,00	1176,00	103,57	42
01.01.2016	1378,00	1330,00	103,61	48
01.01.2017	3200,00	1544,00	207,25	1656
01.01.2018	3723,00	1700,00	219	2023
01.01.2019	4173,00	1853,00	225,20	2320
01.01.2020	4723,00	2027,00	233	2696
01.01.2021	6000,00	2189,00	274,10	3811
01.01.2022	6500,00	2393,00	271,63	4107
01.01.2023	6700,00	2589,00	258,79	4111

Джерело: сформовано авторами за даними [2; 3]

Варто зазначити, починаючи з 2014 року можемо спостерігати незначне перевищення мінімальної заробітної плати прожиткового мінімуму, яке складало в середньому 5%. Тобто, можемо констатувати, що мінімальна заробітна плата останніми

роками встановлювалася на тому рівні, щоб забезпечити прожитковий мінімальний дохід населення. Проте, з січня 2017 року, прийнято принципово новий підхід у державному регулюванні основних соціальних стандартів, і показник мінімальної заробітної плати було суттєво підвищено. З січня 2021 року, ми спостерігаємо, що мінімальна заробітна плата майже втричі перевищує прожитковий мінімум, що являється одним з кроків подолання бідності. На сьогодні, бачимо, значне перевищення мінімальної заробітної плати прожиткового мінімуму, яке складало в середньому 61%.

Цікаво, що в середньому за 2023 року очікується фактичний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб 8962 грн., а мінімальна заробітна плата, затверджена законом України на 2023 рік, залишається такою ж – 6700 грн. Це означає, що мінімальна заробітна плата не буде досягати рівня прожиткового мінімуму на одну працездатну особу.

Міжнародна організація праці рекомендує встановлювати розмір мінімальної заробітної плати на такому рівні, щоб він перевищував прожитковий мінімум на 25%.

Таким чином, очікуване відхилення мінімальної заробітної плати від прожиткового мінімуму у 2023 року буде становити 2262 грн. або 25,24%.

Отже, формування рівня мінімальної заробітної плати є комплексною системною проблемою макроекономічного рівня, вирішення якої міститься не лише в площині соціальної та економічної політики, а й в політичному векторі розвитку країни загалом. Однак, практика показує, що під час розрахунків мінімальної заробітної плати в Україні практично не враховується прогностичний рівень зростання макропоказників української економіки. Офіційні ставки мінімальної зарплати і прожиткового мінімуму не завжди переглядаються у зв'язку з підвищенням індексу споживчих цін, а також під час її розрахунків не враховується рівень інфляції. На сьогодні, бачимо, значне перевищення мінімальної заробітної плати прожиткового мінімуму. Проте, в середньому за 2023 року очікується фактичний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб 8962 грн, а мінімальна заробітна плата, затверджена законом України на 2023 рік, залишається такою ж – 6700 грн. Це означає, що мінімальна заробітна плата не буде досягати рівня прожиткового мінімуму на одну працездатну особу. Таким чином, при визначенні розміру мінімальної заробітної плати, необхідним є врахування передусім стану економіки країни, переліку і розміру обов'язкових платежів і видатків населення та впливу цього показника на рівень інфляції в країні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» від 7.02.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Мінімальна зарплата в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Прожитковий мінімум в Україні 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Новак І. Мінімальна заробітна плата: методичні підходи до визначення та вплив на ринок праці. Україна: аспекти праці. 2020. № 5. С. 23-29.
5. Федевич О. Вплив мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на оплату праці в Україні. 66-та студентська науково-технічна конференція. Секція «Економіка і менеджмент»: збірка тез доповідей / Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2019. 564 с. С. 222-224.